

KORNELIA GRABOWSKA-BIERNAT
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

 <https://orcid.org/0000-0001-6890-3183>

Odpowiedzialność adwokata lub radcy prawnego w sprawach o wykroczenia drogowe a uprawnienie do korzystania z ochrony prawnej przysługującej sędziemu i prokuratorowi

**Liability of an advocate in cases related to road traffic offenses
and the right to use legal protection vested in a judge
and a public prosecutor**

Abstract: The article analyzes the possibility of invoking by a lawyer or legal adviser the legal protection guaranteed during and in connection with the performance of professional activities. This protection guarantees the unrestricted practice of the profession of advocate or legal adviser and ensures that citizens can effectively exercise their right to defence. The author argues that the concept of legal protection cannot be equated with the immunity guaranteed to judges and prosecutors, which results in the exclusion of liability. This position has been confirmed in the jurisprudence of common courts. In many cases concerning traffic offenses committed by advocates or legal advisers, the courts have to deal with instrumental treatment and over-interpretation of the legal protection guaranteed in the constitutional acts of the bar and legal advisers. The jurisprudence of the courts is a reaction to attempts to abuse the discussed institutions and a manifestation of the need to systematize the meaning of the terms “immunity” and “legal protection”.

Keywords: advocate, legal adviser, legal protection, immunity, right to defense, criminal liability, misdemeanor

1. Wprowadzenie

Adwokat jako osoba wykonująca zawód zaufania publicznego korzysta z ochrony związanej z pełnieniem obowiązków zawodowych podobnie jak funkcjonariusze publiczni. W przypadku osób sprawujących tego rodzaju funkcje niezbędne jest zapewnienie im takiej ochrony prawnej, która będzie stała na straży niezależności w realizowaniu czynności zawodowych. Warto zaznaczyć, że zgodnie z dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności¹ utrudnianie adwokatowi wykonywania czynności zawodowych narusza prawo podejrzanego lub oskarżonego do obrony.

Mając na względzie przywołaną regulację i ochronę prawną adwokatów zagwarantowaną w art. 7 ust. 1 ustawy Prawo o adwokaturze², w niniejszym artykule analizuję możliwość ukarania adwokata przez Policję mandatem karnym za wykroczenie drogowe oraz skorzystania w takiej sytuacji z ochrony prawnej przysługującej sędziom i prokuratorom. (Analogiczne regulacje dotyczące radców prawnych ujęto w art. 12 ustawy o radcach prawnych)³. W celu zbadania zagadnienia stanowiącego przedmiot rozważań trzeba wyjaśnić pojęcie immunitetu sędziowskiego oraz wątpliwość, czy adwokat lub radca prawny, który zostanie zatrzymany za popełnienie wykroczenia drogowego podczas wykonywania czynności adwokackich lub radcowskich i w związku z nim, może się powołać na wyłączenie odpowiedzialności karnej. Kwestię tę omówię także w świetle orzecznictwa sądów powszechnych.

Choć przepisy zawarte w ustawie Prawo o adwokaturze i w ustawie o radcach prawnych przewidują możliwość ochrony prawnej, orzecznictwo sądów powszechnych wskazuje, że powoływanie się na nią w sprawach o wykroczenia drogowe stanowi nadinterpretację norm prawnych. Wynika to z wadliwej wykładni immunitetu przysługującego sędziom i prokuratorom oraz ochrony prawnej przysługującej adwokatom i radcom prawnym, która często jest błędnie utożsamiana z immunitetem.

¹ Dz. Urz. UE L 294/1 z dnia 6 listopada 2013 r.

² Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze. Dz.U. 1982, nr 16, poz. 124 [dalej: pr. adv.].

³ Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych. Dz.U. 1982, nr 19, poz. 145 [dalej: u.r.p.].

2. Odpowiedzialność sędziego i prokuratora w sprawach o wykroczenia

W polskim systemie prawnym immunitet sędziowski, opisany w art. 181 Konstytucji RP⁴, jest – oprócz gwarancji nieusuwalności sędziego oraz niepołączalności owej funkcji z innymi funkcjami – jedną z przesłanek niezawisłości sędziowskiej. Podstawowy jego cel stanowi ochrona przed potencjalnymi zagrożeniami i naruszeniami. Sąd Najwyższy uznał, że istota immunitetu „jako uprawnienia o charakterze publicznym polega na przyznaniu sędziom szczególnego, ściśle określonego uprawnienia zwalniającego ich z podlegania powszechnie wiążącym obowiązkom prawnym ze względu na konieczność zapewnienia wymiarowi sprawiedliwości oraz obywatelom wykonywania zadań jurysdykcyjnych w sposób wolny od jakichkolwiek wpływów i nacisków”⁵. Wynika z tego, że immunitet ma gwarantować sędziom ochronę przed bezpodstawnymi oskarżeniami, próbą nacisku lub kierowaniem pod ich adresem gróźb karalnych. Co ważne, immunitet sędziowski należy traktować jako uprawnienie, a nie jako przywilej. Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego „celem tej instytucji jest ochrona zaufania publicznego do wymiaru sprawiedliwości, a nie ochrona grupy funkcjonariuszy państwowych przed odpowiedzialnością karną za popełnione przestępstwa”⁶. Jako uzasadnienie posiadania przez sędziów immunitetu Trybunał Konstytucyjny wskazał „niezależne, wolne od nacisków działanie wymiaru sprawiedliwości, ochron[ę] niezależności sądów i rzetelności wymierzania sprawiedliwości przez sądy, a także ochron[ę] niezawisłości poszczególnych sędziów i zapewnienie im możliwości prawidłowego orzekania”⁷. Z kolei w art. 115 § 13 pkt 3 Kodeksu karnego⁸ sędziowie i prokuratorzy zostali wymienieni jako funkcjonariusze publiczni, w stosunku do których art. 231a k.k. zakłada zwiększoną ochronę prawną. W myśl tego przepisu „z ochrony prawnej przewidzianej dla funkcjonariuszy publicznych podczas lub w związku z pełnieniem obowiązków służbowych funkcjonariusz publiczny korzysta również wtedy, jeżeli bezprawny zamach na jego osobę

⁴ Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483.

⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2014 r. II CSK 407/13. <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia3/II%20CSK%20407-13-1.pdf>. [Dostęp do każdego z orzeczeń potwierdzono 14.05.2023].

⁶ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2005 r. SNO 44/05. <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia1/SNO%2044-05.pdf>.

⁷ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 kwietnia 2015 r. P 31/12. Dz.U. 2015, poz. 509.

⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. Dz.U. 1997, nr 88, poz. 533 [dalej: k.k.].

został podjęty z powodu wykonywanego przez niego zawodu lub zajmowanego stanowiska”.

W kwestii zakresu podmiotowego immunitetu sędziowskiego trzeba zauważyć, że katalog osób podlegających ochronie prawnej z tego tytułu obejmuje wszystkich sędziów. Z kolei zakres przedmiotowy immunitetu dotyczy odpowiedzialności karnej, odnosi się zatem do odpowiedzialności za przestępstwa i wykroczenia. Oznacza to szerokie ramy odpowiedzialności, której następstwem jest wymierzenie kary, niezależnie od rodzaju przepisów określających odpowiedzialność ani od rodzaju organu wymierzającego karę⁹. Zgodnie z doktryną prawniczą kryteria pozwalające zaliczyć środek do kategorii kar uznaje się za spełnione, gdy cel sankcji ma charakter karny lub gdy na taki charakter wskazuje rodzaj i surowość środka. Jeżeli chodzi o prawo karne *sensu stricto*, to art. 181 Konstytucji RP wymaga wystąpienia o zgodę na ściganie sędziego w przypadku przestępstw zarówno publicznoskargowych, jak i prywatnoskargowych¹⁰. Szerokie rozumienie odpowiedzialności karnej każe przyjmować, że immunitet sędziowski aktualizuje się także w sytuacji odpowiedzialności wykroczeniowej. Ponadto jego zakres przedmiotowy obejmuje postępowanie lustracyjne¹¹. Uchylenie immunitetu jest możliwe na mocy uchwały podjętej przez niezawisły sąd dyscyplinarny i jedynie po ustaleniu, że istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa.

Jak słusznie zauważa B. Janusz-Pohl, można wyróżnić trzy kategorie czynów zabronionych określające zakres czasowy immunitetu sędziowskiego: po pierwsze, czyny popełnione przez sędziego przed rozpoczęciem wykonywania funkcji zawodowych, w sytuacji gdy do momentu rozpoczęcia ich pełnienia nie zostało wszczęte postępowanie karne; po drugie, czyny popełnione w czasie sprawowania funkcji sędziego; po trzecie, teoretyczny przypadek popełnienia czynu zabronionego przed objęciem urzędu przez sędziego, gdy wymierzona kara nie została wykonana, zanim zaczął mu przysługiwać immunitet¹².

Szczegółowy zakres ochrony sędziego za popełnione wykroczenia uregulowano w art. 81 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych¹³.

⁹ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2011 r. I KZP 31/10. OSNKW 2011, nr 3, poz. 23.

¹⁰ L. Bosek. W: *Konstytucja RP. T. 2: Komentarz do art. 87–243*. Red. M. Safjan, L. Bosek. Warszawa 2016, s. 1952.

¹¹ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 kwietnia 2015 r. P 31/12...

¹² B. Janusz-Pohl: *Immunitety w polskim postępowaniu karnym*. Warszawa 2009, s. 132.

¹³ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych. Dz.U. 2001, nr 98, poz. 1070 [dalej: p.u.s.p.].

Zgodnie z § 1 „za wykroczenia sędziego odpowiada tylko dyscyplinarnie, z zastrzeżeniem § 2”. W aktualnym stanie prawnym, tj. po wejściu w życie nowelizacji z dnia 10 lipca 2015 r.¹⁴ oraz nowelizacji z dnia 11 maja 2017 r.¹⁵, sędziemu może wyłączyć swoją odpowiedzialność dyscyplinarną za wykroczenia z rozdziału XI Kodeksu wykroczeń¹⁶, czyli za wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji, poprzez wyrażenie zgody na bycie pociągniętym do odpowiedzialności karnej w postaci przyjęcia mandatu karnego lub nałożonej grzywny. Przywołane tu normy prawa wskazują na ograniczoną możliwość dobrowolnego poddania się przez sędziego odpowiedzialności za wykroczenia na zasadach ogólnych, mianowicie jedynie w zakresie wykroczeń przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji¹⁷.

Podsumowując, immunitet sędziowski ma charakter formalny, a zatem wyłącza stosowanie przepisów procesowych wobec osób, którym przysługuje. Ponadto posiada walor trwałości i zupełności, tzn. obejmuje wszelkie czyny zabronione pod groźbą kary popełnione przez sędziego, oraz walor względności, co oznacza, że immunitet sędziowski może zostać uchylony¹⁸.

Ochronę prawną prokuratora reguluje z kolei art. 135 ustawy Prawo o prokuraturze¹⁹. W myśl tego przepisu „prokurator oraz Prokurator Generalny nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej ani tymczasowo aresztowany bez zezwolenia sądu dyscyplinarnego, a zatrzymany – bez zgody przełożonego dyscyplinarnego. Nie dotyczy to zatrzymania na gorącym uczynku popełnienia przestępstwa. Do czasu wydania zezwolenia na pociągnięcie prokuratora albo Prokuratora Generalnego do odpowiedzialności karnej wolno przedsięwziąć tylko czynności niecierpiące zwłoki, zawiadamiając o tym niezwłocznie prokuratora przeło-

¹⁴ Ustawa z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o prokuraturze, ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora, ustawy o ochronie danych osobowych, ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka oraz ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych. Dz.U. 2015, poz. 1309.

¹⁵ Ustawa z dnia 11 maja 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2017, poz. 1139.

¹⁶ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń. Dz.U. 1971, nr 12, poz. 114.

¹⁷ B. Kołecki. W: I. Hańduk-Hawrylak, B. Kołecki, A. Wlekińska: *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*. Wyd. 3. Warszawa 2018 [Legalis].

¹⁸ M. Mistygacz: *Immunitet sędziowski w sprawach karnych na tle procesu delegitymizacji Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego*. „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2020, nr 4, s. 143.

¹⁹ Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze. Dz.U. 2016, poz. 177 [dalej: pr. prok.].

żonego. W przypadku Prokuratora Generalnego zawiadamia się Prezesa Rady Ministrów”. Trzeba podkreślić, że w związku z obowiązującymi regulacjami prokurator „odpowiada dyscyplinarnie za oczywistą i rażącą obrazę przepisów prawa oraz uchybienia godności urzędu (art. 137 § 1 pr. o prok.), przy czym nie stanowi przewinienia dyscyplinarnego działanie lub zaniechanie podjęte wyłącznie w interesie społecznym (art. 137 § 2 pr. o prok.)”²⁰.

Odpowiedzialność prokuratora za wykroczenia drogowe określa art. 138 pr. o prok. W myśl jego § 4 prokurator, który popełni wykroczenie, o którym mowa w rozdziale XI Kodeksu wykroczeń, może wyrazić zgodę na bycie pociągniętym do odpowiedzialności w formie przewidzianej w kodeksie, tj. na przyjęcie mandatu karnego lub uiszczenie grzywny. Zgoda taka wyłącza odpowiedzialność dyscyplinarną. W przeciwnym razie prokurator za popełnione wykroczenie drogowe odpowiada dyscyplinarnie.

Przeanalizowawszy przywołane regulacje pod kątem możliwości pociągnięcia sędziego lub prokuratora do odpowiedzialności w sprawach o wykroczenia drogowe, należy wskazać, że posiadanie przez nich immunitetu zmniejsza liczbę przypadków wszczęcia takiego postępowania. Oznacza również konieczność wystosowania podania do odpowiednich organów nadrzędnych o wyrażenie zgody na pociągnięcie tych osób do odpowiedzialności za popełnione czyny. Jednak jeśli chodzi o wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji, to funkcjonariusze publiczni mogą się zrzec przysługujących im uprawnień i przyjąć mandat karny²¹.

3. Ochrona prawna adwokatów i radców prawnych w ustawach ustrojowych

Konstytucja RP, Kodeks postępowania karnego, Prawo o adwokaturze oraz ustawa o radcach prawnych zawierają normy zapewniające skuteczne i właściwe wykonywanie zawodu adwokata lub radcy prawnego.

Z Prawa o adwokaturze można wywieść trzy główne gwarancje: immunitet adwokacki, tajemnicę adwokacką oraz ochronę prawną określoną w art. 7 ust 1 pr. adw., podobną do tej, która przysługuje sędziom

²⁰ T. Janeczek, A. Roch: *Odpowiedzialność służbowa i dyscyplinarna prokuratorów w świetle Prawa o prokuraturze*. „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 3, s. 45. Zob. uzasadnienie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 września 2001 r. SK 17/00. OTK 2001, nr 6, poz. 165.

²¹ T. Scheffler. W: *Ustawa o radcach prawnych. Komentarz*. Red. T. Scheffler. Wyd. 2. Warszawa 2022 [Legalis].

i prokuratorom. W owym unormowaniu status adwokata został zrównany ze statusem sędziego i prokuratora jako funkcjonariuszy publicznych. Adwokat jako osoba wykonująca zawód zaufania publicznego realizuje funkcje i zadania publiczne. W konsekwencji przysługuje mu szczególny rodzaj ochrony prawnej, mającej na celu umożliwienie niezakłóconego wykonywania obowiązków zawodowych²².

Z art. 7 ust. 1 pr. adw. można wywnioskować zakres podmiotowy, przedmiotowy i czasowy rzeczowej ochrony²³. W odniesieniu do tego pierwszego trzeba zaznaczyć, że omawiana norma wskazuje wprost adwokata jako podmiot, którego dotyczy gwarancja. Jednakże w myśl art. 2 pr. adw. „adwokaturę stanowi ogół adwokatów i aplikantów adwokackich”, nasuwa się więc pytanie, czy art. 7 ust. 1 pr. adw. można stosować również do aplikantów adwokackich. Kwestię tę należy rozpatrzyć z uwzględnieniem innych przepisów, a zwłaszcza art. 75 ust. 5 pr. adw., który przewiduje, że „do aplikantów adwokackich oraz do postępowania o wpis na listę aplikantów adwokackich przepisy art. 6–8 [...] stosuje się odpowiednio”. Jak zauważa M. Piech, „sformułowanie, że grupa przepisów jest stosowana odpowiednio, oznacza, że poszczególne przepisy albo są stosowane wprost, albo stosuje się je z odpowiednimi zmianami, albo w ogóle nie są stosowane”²⁴. Co więcej, zgodnie z art. 77 ust. 1 pr. adw. „po sześciu miesiącach aplikacji adwokackiej aplikant adwokacki może zastępować adwokata przed sądami, organami ścigania, organami państwowymi, samorządowymi i innymi instytucjami, z wyjątkiem Sądu Najwyższego, Naczelnego Sądu Administracyjnego, Trybunału Konstytucyjnego i Trybunału Stanu”. Aplikantowi adwokackiemu przysługuje zatem ochrona prawna związana z jego działalnością procesową jako obrońcy lub pełnomocnika. Brak możliwości korzystania przez niego z gwarancji przewidzianej w art. 7 ust. 1 pr. adw. stanowiłby naruszenie prawa, gdyż ograniczałby ochronę prawną aplikantów tylko do sytuacji *stricte* procesowych, z pominięciem pozostałych czynności związanych z wykonywaniem zawodu adwokata. Tego typu wyłączenie mogłoby zostać uznane za niezgodne z Konstytucją RP.

Zakres czasowy omawianej normy prawnej – podobnie jak jej zakres podmiotowy – został wskazany w treści art. 7 ust. 1 pr. adw., mianowicie za pomocą zwrotu „podczas i w związku z wykonywaniem obowiązków zawodowych”. W celu ustalenia właściwej wykładni tego określenia temporalnego trzeba niejako rozłożyć je na czynniki pierwsze. Przed-

²² J. Trela. W: *Prawo o adwokaturze. Komentarz*. Red. P. Kruszyński. Warszawa 2016 [LEX].

²³ M. Piech: *Ochrona prawna adwokatów – analiza dogmatyczna art. 7 ust. 1 ustawy – Prawo o adwokaturze*. „Palestra” 2021, nr 5, s. 34.

²⁴ *Ibidem*, s. 35.

wszystkim powinno się wyjaśnić znaczenie wyrażenia „podczas”. Według definicji słownikowej jest to przyimek komunikujący, że dane zdarzenie miało miejsce w tym samym czasie co inne²⁵. Na uwagę zasługuje zastosowanie przez ustawodawcę koniunkcji, czyli – zgodnie z zasadami logiki – połączenia dwóch zdań za pomocą spójnika „i”. Koniunkcja jest prawdziwa tylko wtedy, gdy oba jej człony są prawdziwe²⁶.

Największe wątpliwości interpretacyjne nasuwa pojęcie obowiązków zawodowych. Kluczowy dla jego wyjaśnienia okazuje się art. 4 ust. 1 pr. adw., który stanowi, że „zawód adwokata polega na świadczeniu pomocy prawnej, a w szczególności – na udzielaniu porad prawnych, sporządzaniu opinii prawnych, opracowywaniu projektów aktów prawnych oraz występowaniu przed sądami i urzędami”. Działalność każdego adwokata sprowadza się głównie do obrony i reprezentowania klienta w sprawach cywilnych, karnych, karnoskarbowych i innych.

Pewnych trudności interpretacyjnych może nastroczać czas rozpoczęcia wykonywania obowiązków zawodowych przez adwokata, a w rezultacie – ustalenie, od którego momentu przysługuje mu ochrona prawna ujęta w art. 7 ust. 1 pr. adw. Jak wskazuje M. Piech, „jeżeli określona czynność została zainicjowana obowiązkami zawodowymi adwokata, względnie stanowi warunek konieczny czynności wchodzących w zakres obowiązków zawodowych wymienionych w art. 4 ust. 1 ustawy Prawo o adwokaturze, to czynność ta wchodzi w zakres zbioru desygnatów opisanych za pomocą wyrażenia »w związku z wykonywaniem obowiązków zawodowych« i pozostaje pod ochroną prawną przewidzianą przez przepis art. 7 ust. 1 ustawy Prawo o adwokaturze. Tym samym adwokat korzysta z ochrony prawnej podobnie jak sędzia i prokurator już w drodze do sądu, na miejsce oględzin, w miejscu spotkania z klientem (także w domu klienta)”²⁷. Przytoczoną interpretację omawianej regulacji potwierdza J. Wróblewski, przypominający, że normę prawną należy analizować przez pryzmat wykładni celowościowej – sensu czy też motywu, jaki przyświecał jej autorom²⁸. Mając to na uwadze, można skonstatować, że adwokatowi przysługuje ochrona prawna podczas prowadzenia czynności zawodowych i w związku z ich prowadzeniem, co zapewnia mu możliwość skutecznego wykonywania zawodu.

Z kolei zakresu przedmiotowego badanej normy ustawodawca nie wyznaczył szczegółowo, a jedynie ogólnie zarysował czynności wchodzące

²⁵ *Podczas*. W: *Słownik języka polskiego*. Red. W. Doroszewski. Warszawa 1958–1962. <https://sjp.pwn.pl/doroszewski/podczas;5473923.html> [dostęp: 14.05.2023].

²⁶ *Logika dla prawników. Słownik encyklopedyczny*. Red. A. Malinowski. Wyd. 2. Warszawa 2012, s. 59.

²⁷ M. Piech: *Ochrona prawna adwokatów...*, s. 37.

²⁸ J. Wróblewski: *Sądowe stosowanie prawa*. Wyd. 2. Warszawa 1988, s. 143.

w jego skład. Zakres ten został określony poprzez sformułowanie „korzysta z ochrony prawnej podobnie jak sędzia i prokurator”.

Powód zagwarantowania adwokatom ochrony prawnej niewątpliwie stanowi rodzaj pełnionych przez nich funkcji i obowiązków. Podobny zakres ochrony z uwagi na sprawowane funkcje przysługuje sędziom i prokuratorom, jednakże pojęcie ochrony prawnej w związku z wykonywaniem obowiązków zawodowych nie jest tożsame z immunitetem wyłączającym odpowiedzialność karną. Rozpatrując zatem konkretne przypadki naruszeń popełnionych wobec adwokatów oraz możliwości skorzystania przez nich z ochrony prawnej, należy stosować na zasadzie analogii przepisy art. 181 Konstytucji RP, a także art. 80 i art. 81 p.u.s.p., które regulują ochronę prawną sędziów, oraz art. 136 i art. 138 pr. prok., normujące ochronę prawną prokuratorów. Przepis art. 7 pr. adw. jest nie tyle swoistym kontratypem, ile regulacją, która zwiększa ochronę adwokatów przed naruszeniami ze strony innych uczestników jego czynności zawodowych. Przykładowo osoba znieważająca adwokata powinna odpowiadać za występki z art. 226 k.k. (znieważenie funkcjonariusza lub konstytucyjnego organu), a nie za występki z art. 212 k.k. (zniesławienie).

Rozpatrując zaś kwestię odpowiedzialności adwokatów, trzeba zaznaczyć, że zgodnie z art. 8 pr. adw. „adwokat przy wykonywaniu zawodu adwokackiego korzysta z wolności słowa i pisma w granicach określonych przez zadania adwokatury i przepisy prawa. Nadużycie tej wolności, stanowiące ściganą z oskarżenia prywatnego zniewagę lub zniesławienie [...], podlega ściganiu tylko w drodze dyscyplinarnej”. Następstwem przytoczonej regulacji jest możliwość pociągnięcia adwokata do odpowiedzialności dyscyplinarnej zamiast odpowiedzialności karnej za nadużycie wolności słowa. Na tym polega immunitet materialny przysługujący adwokatowi i zapewniający mu ochronę, nawet gdy nadużyje on zasad etyki adwokackiej. W konsekwencji czyny popełnione przez adwokata w związku z wykonywaniem obowiązków zawodowych będą stanowić delikt dyscyplinarny, a nie przestępstwo²⁹.

Regulację dotyczącą ochrony radców prawnych analogiczną do art. 7 pr. adw. zawiera art. 12 ust. 1 u.r.p., zgodnie z którym „radca prawny podczas i w związku z wykonywaniem czynności zawodowych korzysta z ochrony prawnej przysługującej sędziemu i prokuratorowi”. Oznacza to, że adwokata lub radcę prawnego, podobnie jak sędziego i prokuratora, obejmuje ochrona karnoprawna przed zamachami skierowanymi przeciw nim w sytuacjach związanych z wykonywaniem obowiązków zawodowych.

²⁹ M. Gawryluk: *Prawo o adwokaturze. Komentarz*. Warszawa 2012.

Prawo o ustroju sądów powszechnych i Prawo o prokuraturze przewidują i określają tryb korzystania przez sędziów i prokuratorów z immunitetu formalnego. Obie ustawy wprost wymieniają organy, które są uprawnione do ubiegania się o wydanie zgody na zatrzymanie, aresztowanie czy pociągnięcie do odpowiedzialności sędziów i prokuratorów, oraz wskazują, jakie organy mogą tę zgodę wydać. W ustawie o radcach prawnych (podobnie jak w Prawie o adwokaturze) brak jest natomiast analogicznych regulacji – ogranicza się ona jedynie do stwierdzenia w art. 12, że radcom prawnym przysługuje ochrona prawna taka jak przysługująca sędziemu i prokuratorowi. Wynika stąd, że nie ma konkretnego uregulowania, które pozwalałoby radcy prawnemu skorzystać z ochrony immunitetowej. Nie sposób mówić o możliwości powołania się przez niego na immunitet formalny, gdyż instytucja immunitetu stanowi wyjątek od powszechności odpowiedzialności karnej, wobec czego nie wolno stosować wykładni rozszerzającej. W konsekwencji trzeba przyjąć, że obecne brzmienie normy prawnej art. 12 u.r.p. nie daje możliwości korzystania z immunitetu formalnego³⁰.

W kwestii immunitetu materialnego należy zauważyć, że w przepisie art. 12 u.r.p. przyznano radcom prawnym ochronę prawną podczas wykonywania czynności zawodowych i w związku z nim oraz wprost wskazano, że stanowi ona ochronę taką, jaką posiadają sędziowie i prokuratorzy. Co istotne, sędziowie na mocy art. 81 § 1 p.u.s.p. i prokuratorzy na mocy art. 138 § 1 pr. prok. za popełnione wykroczenia odpowiadają jedynie dyscyplinarnie. Niemniej norma prawna z ustawy o radcach prawnych dotyczy wykroczeń popełnionych podczas wykonywania zawodu radcy prawnego i w związku z nim. Omawiana regulacja nie wyłącza zatem odpowiedzialności za wykroczenia drogowe popełnione przez radców prawnych ani też nie oznacza możliwości pociągnięcia ich tylko do odpowiedzialności dyscyplinarnej.

Trzeba jeszcze raz podkreślić, że gdy ustawodawca używa terminu „ochrona prawna” w Prawie o adwokaturze i w ustawie o radcach prawnych, nie ma na myśli „ochrony immunitetowej” – przewidzianej w stosunku do sędziów lub prokuratorów – wyłączającej odpowiedzialność karną³¹. Nawiązuje natomiast do innego rodzaju ochrony prawnej, tj. ochrony karnoprawnej przed zamachami skierowanymi przeciw sędziom lub prokuratorom, by rozszerzyć jej zakres na zamachy przeciw

³⁰ T. Scheffler. W: *Ustawa o radcach prawnych...* [Legalis].

³¹ Jak wskazuje M. Cieślak, „o immunitacie we współczesnym prawie procesowym mówimy wtedy, gdy ustawa wyłącza lub ogranicza odpowiedzialność określonej kategorii osób ze względu na charakter ich funkcji lub też ze względu na ich szczególną pozycję społeczną” (M. Cieślak: *Zagadnienie immunitetu adwokackiego*. „Palestra” 1963, nr 7/8, s. 4–17).

adwokatom lub radcom prawnym. Innymi słowy: ochrona prawna przewidziana w ustawach ustrojowych adwokatury i radców prawnych nie stanowi synonimu immunitetu formalnego, toteż niedopuszczalne jest utożsamianie ochrony zapewnionej przez immunitet z ochroną, o której mowa w art. 7 pr. adw. i w art. 12 u.r.p.

W świetle dotychczasowych rozważań można wysnuć wniosek, że poza immunitetem materialnym służącym ochronie adwokata lub radcy prawnego w razie nadużycia wolności słowa w trakcie wykonywania czynności zawodowych przedstawiciele obu korporacji nie są chronieni immunitetem ani przed odpowiedzialnością karną za przestępstwa, ani przed odpowiedzialnością za popełnione wykroczenia. Potwierdzają to orzeczenia sądów powszechnych, które również dokonały interpretacji zakresu podmiotowego, temporalnego i przedmiotowego analizowanych norm prawnych. Sądy słusznie nie pozwalają adwokatom ani radcom prawnym na uniknięcie odpowiedzialności karnej w takich sytuacjach, gdyż wynika to *stricte* z rozważań opartych na właściwym zastosowaniu reguł interpretacyjnych do omawianych tu przepisów. Rozważania te nie mogą prowadzić do innych konkluzji z uwagi na wyraźne rozróżnienie oraz przeciwstawienie sobie pojęć immunitetu i ochrony prawnej przez ustawodawcę.

4. Możliwość powołania się przez adwokata lub radcę prawnego na wyłączenie odpowiedzialności za popełnione wykroczenie drogowe a praktyka sądowa

Bez wątplenia ochrona prawna przewidziana w art. 7 ust. 1 pr. adw. oraz art. 12 u.r.p. ma służyć właściwemu realizowaniu obowiązków zawodowych przez adwokatów i radców prawnych, a nie uniknięciu odpowiedzialności za popełnione wykroczenia drogowe. W rezultacie, mimo formalnego przyznania obu tym grupom możliwości powołania się na ochronę prawną podczas wykonywania czynności zawodowych i w związku z nim, orzecznictwo sądów powszechnych wskazuje, że nie należy stosować wykładni rozszerzającej. Mogłaby ona prowadzić do znacznego wzrostu liczby osób powołujących się w sprawach o wykroczenia drogowe na ochronę prawną zapewnioną przez immunitet, co w dalszej perspektywie mogłoby skutkować istotnym zmniejszeniem bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego.

Jak wynika z analizy orzecznictwa, argumentacja obwinionych adwokatów lub radców prawnych oparta na tezie, że do popełnienia wykroczenia drogowego doszło „podczas i w związku z wykonywaniem obowiązków zawodowych”, jest chybiona. Rozpoznając tego typu sprawy, sądy

idą o krok dalej i wskazują, że powołanie się na rzeczoną okoliczność, wyłączającą możliwość ukarania, „świadczy o całkowitym braku znajomości przepisów prawa oraz ich interpretacji (braku profesjonalizmu) albo celowej, aczkolwiek całkowicie nieudolnej, próbie uniknięcia odpowiedzialności za popełnione wykroczenie”³².

Przytoczony pogląd został przedstawiony przez sąd w sprawie dotyczącej kierowcy pojazdu mechanicznego, który poruszał się w obszarze zabudowanym z prędkością większą o 62 km/h aniżeli dopuszczalna na tym odcinku drogi, wobec czego policjant zdecydował o zatrzymaniu pojazdu do kontroli. Kierująca okazała legitymację adwokacką i oświadczyła, że nie podlega postępowaniu mandatowemu ani wnioskowi do sądu o ukaranie, gdyż jedzie do klienta w celach służbowych i ma prawo popełniać wykroczenia, za które nie odpowiada. Wówczas funkcjonariusz poinformował kierującą o sporządzeniu wniosku do sądu.

Odnosząc się do przedmiotowej sprawy, II Wydział Karny Sądu Rejonowego w Świeciu stwierdził, że „samo porównanie treści ww. przepisu [art. 7 pr. adw. – K.G.-B.] z sytuacją, w jakiej znalazła się obwiniona, prowadzi do jednoznacznego wniosku, że obwiniona nie może skutecznie ekskulpować się od zarzucanego jej czynu. Obwiniona kierowała bowiem pojazdem mechanicznym i jechała do swojej kancelarii w G. Trudno więc uznać, że obwiniona znajdowała się w sytuacji opisanej w tym przepisie, który posługuje się koniunkcją – »i«. Adwokat korzysta bowiem z ochrony prawnej wyłącznie »podczas i w związku« z wykonywaniem obowiązków zawodowych, a nie kiedy porusza się swoim prywatnym samochodem w drodze do kancelarii adwokackiej, do sądu czy do klienta”³³.

W konsekwencji sąd rozpoznający sprawę uznał, że obwiniona, która przekroczyła dopuszczalną prędkość w terenie zabudowanym, nie działała „podczas i w związku” z wykonywaniem obowiązków zawodowych, a zatem może ponosić odpowiedzialność zarówno w trybie postępowania mandatowego, jak i przed sądem, na gruncie postępowania w sprawach o wykroczenia. Nadto wskazał, że „obwiniona, wykonująca zawód adwokata – a więc zawód zaufania publicznego – winna zdawać sobie z tego sprawę i nie próbować wprowadzać w błąd funkcjonariuszy Policji odnośnie tego, iż z racji wykonywanego zawodu nie podlega ona odpowiedzialności za wykroczenia, co przecież nie jest zgodne z prawdą”³⁴.

³² Wyrok Sądu Rejonowego w Świeciu, II Wydział Karny z dnia 8 października 2015 r. II W 456/15. [https://orzeczenia.swiecie.sr.gov.pl/details/\\$N/151005200001006_II_W_000456_2015_Uz_2015-10-08_001](https://orzeczenia.swiecie.sr.gov.pl/details/$N/151005200001006_II_W_000456_2015_Uz_2015-10-08_001).

³³ Ibidem.

³⁴ Ibidem.

Wyroki o podobnej treści zapadają w sprawach o wykroczenia drogowe popełnione przez radców prawnych, którzy z uwagi na ochronę prawną przewidzianą w art. 12 ust. 1 u.r.p. posiadają immunitet materialny, oznaczający wyłączenie odpowiedzialności karnej przy równoczesnym utrzymaniu odpowiedzialności dyscyplinarnej za przewinienie. Mając na względzie stanowisko sądów powszechnych w tego rodzaju sprawach, adwokat lub radca prawny, który chciałby uniknąć odpowiedzialności, powołując się na immunitet materialny, musiałby wykazać, że faktycznie wykonywał czynności zawodowe w trakcie popełniania wykroczenia drogowego.

Sąd Rejonowy dla m. st. Warszawy w jednej ze spraw analizował zdarzenie drogowe polegające na tym, że kierowca wjechał na skrzyżowanie, nie zastosowawszy się do czerwonego sygnału świetlnego dla pojazdów poruszających się w jego kierunku, wobec czego został zatrzymany przez patrol Policji, który za popełnione wykroczenie drogowe chciał ukarać go mandatem. Kierowca skorzystał z przysługującego mu prawa i odmówił przyjęcia mandatu. Oświadczył też, że jest radcą prawnym i jedzie do sądu na rozprawę, w związku z czym posiada immunitet podczas przejazdu z kancelarii do sądu.

W uzasadnieniu orzeczenia sąd zaznaczył, że na żadnym etapie postępowania obwiniony nie wykazał, iż w momencie popełnienia wykroczenia drogowego wykonywał obowiązki zawodowe. Ponadto organ ten podkreślił, że „obwiniony jest osobą dorosłą, poczytalną i jako kierowca obowiązany do zaznajomienia się i przestrzegania przepisów ruchu drogowego, jak również dostosowania swojej jazdy – jej sposobu i taktyki, w tym między innymi prędkości pojazdu – do panujących warunków drogowych. Obwiniony, oceniając sytuację panującą na drodze, świadomie podjął błędną decyzję, nie stosując się w sposób prawidłowy do przepisów i zasad, których był obowiązany przestrzegać”³⁵. Wobec tego powołanie się przezeń na brak możliwości pociągnięcia go do odpowiedzialności za popełnione wykroczenie drogowe z uwagi na przysługującą mu ochronę prawną jest zupełnie bezzasadne.

Sądy okręgowe rozpatrujące podobne sprawy w II instancji potwierdzają ugruntowaną linię orzeczniczą sądów I instancji. Na kanwie jednej z takich spraw IV Wydział Karny Odwoławczy Sądu Okręgowego w Bydgoszczy uznał za całkowicie błędną tezę, że radcy prawnemu podczas wykonywania czynności zawodowych i w związku z nim przysługuje immunitet materialny oznaczający ochronę prawną za popełnione

³⁵ Wyrok Sądu Rejonowego dla m. st. Warszawy w Warszawie, V Wydział Karny z dnia 26 kwietnia 2018 r. V W 342/17. [https://orzeczenia.ms.gov.pl/details/\\$N/154505250002506_V_W_000342_2017_Uz_2018-04-26_001](https://orzeczenia.ms.gov.pl/details/$N/154505250002506_V_W_000342_2017_Uz_2018-04-26_001).

wykroczenia, zgodnie z zakresem ochrony prawnej, jaka przysługuje sędziom i prokuratorom³⁶. Według sądu argumentacja radcy prawnego nie znajduje odzwierciedlenia na gruncie obowiązujących przepisów i stanowi nadinterpretację art. 12 ust. 1 u.r.p., a zatem wyłącznie nieudolną próbę obrony. W uzasadnieniu wyroku wskazano, że „jeden rodzaj immunitetu radcy prawnego został uregulowany w przepisie art. 11 ust. 2 ustawy o radcach prawnych. Pojęcie »ochrona prawna«, którym posługuje się przepis art. 12 ust. 1 tej ustawy, dotyczy zaś tylko szczególnej ochrony prawnej radcy prawnego jako pokrzywdzonego, wg szczególnych przepisów, w tym przede wszystkim karnych (art. 222 k.k. i nast.). Trudno nawet zrozumieć, jak można przyjmować, że »ochrona prawna« mogłaby oznaczać »ochronę« przed odpowiedzialnością za popełnienie czynów niedozwolonych”³⁷.

Podobne stanowisko wyraził Sąd Okręgowy Warszawa-Praga w Warszawie, który w jednej ze spraw także odniósł się do wykroczenia drogowego popełnionego przez radcę prawnego w drodze do klienta³⁸. Obwiniony tłumaczył, że w trakcie dojazdu do klienta korzysta z ochrony prawnej przewidzianej w art. 12 ust. 1 u.r.p. podczas i w związku z wykonywaniem czynności zawodowych. W uzasadnieniu wyroku sąd wyjaśnił, że ochrona dotyczy wyłącznie sytuacji, gdy niezgodne z prawem zachowanie jest związane z wykonywaniem obowiązków zawodowych oraz dochodzi do niego w trakcie pełnienia tych obowiązków. Organ wskazał, że przy interpretacji przywołanego przepisu kluczowe znaczenie ma użyty w nim spójnik „i”. Natomiast w rozpatrywanej sytuacji, jeżeli nawet uznać dojazd do klienta – czynność poprzedzającą właściwe czynności radcy prawnego – za pozostający „w związku z wykonywaniem czynności zawodowych”, to jednoznacznie należy stwierdzić, że radca prawny w trakcie jazdy samochodem nie wykonuje takich czynności³⁹.

Cytowane orzecznictwo dostarcza przykładów zdarzeń analizowanych przez sądy powszechne. Przypadki te pozwoliły na ugruntowanie stanowiska i linii orzeczniczej w sprawach o wykroczenia drogowe popełnione przez adwokatów i radców prawnych, którzy powoływali się na przysługującą im ochronę prawną podczas i w związku z wykonywaniem czynności zawodowych. Można stwierdzić, że takie próby uchylenia się

³⁶ Wyrok Sądu Okręgowego w Bydgoszczy, IV Wydział Karny Odwoławczy z dnia 18 czerwca 2015 r. IV Ka 457/15. [https://orzeczenia.bydgoszcz.so.gov.pl/details/\\$N/151005000002006_IV_Ka_000457_2015_Uz_2015-06-18_001](https://orzeczenia.bydgoszcz.so.gov.pl/details/$N/151005000002006_IV_Ka_000457_2015_Uz_2015-06-18_001).

³⁷ Ibidem.

³⁸ Wyrok Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie, VI Wydział Karny Odwoławczy z dnia 20 marca 2017 r. VI Ka 1658/16. [https://orzeczenia.warszawapraga.so.gov.pl/details/\\$N/154510000003006_VI_Ka_001658_2016_Uz_2017-03-22_001](https://orzeczenia.warszawapraga.so.gov.pl/details/$N/154510000003006_VI_Ka_001658_2016_Uz_2017-03-22_001).

³⁹ Ibidem.

od odpowiedzialności karnej czy wykroczeniowej są oparte na błędnym utożsamianiu pojęć ochrony prawnej i immunitetu, co wolno rozpatrywać jako nadużycie prawa służące przyjętej linii obrony. Oczywiście może się zdarzyć, że sąd rozpoznający tego typu sprawę dojdzie do odmiennych wniosków, jednak obecnie w doktrynie dominuje pogląd, że przyznanie adwokatom i radcom prawnym, którzy popełnią wykroczenie drogowe, ochrony prawnej w zakresie przewidzianym immunitetem materialnym przysługującym sędziom i prokuratorom powinno zostać uznane za błędną wykładnię norm zawartych w art. 7 ust. 1 pr. adw. oraz art. 12 ust. 1 u.r.p.

5. Podsumowanie

Źródło ochrony prawnej adwokata, opisanej w art. 7 ust. 1 pr. adw., oraz radcy prawnego, opisanej w art. 12 u.r.p., stanowi art. 42 ust. 2 Konstytucji RP. Zapewnienie obywatelom skutecznego i niczym nieskrępowanego prawa do obrony i do skorzystania z pomocy obrońcy jest możliwe jedynie w sytuacji, gdy adwokat lub radca prawny mogą skutecznie wykonywać swoje obowiązki zawodowe. W konsekwencji realizację prawa obywateli do obrony umożliwiają i gwarantują normy zabezpieczające wykonywanie tych zawodów.

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pr. adw. oraz art. 12 u.r.p. adwokaci i radcy prawni podczas i w związku z wykonywaniem czynności zawodowych korzystają z ochrony prawnej przysługującej sędziemu i prokuratorowi. Regulacja ta ma na celu zwiększenie ochrony osób, które wykonują owe zawody, jedynie podczas i w związku z wykonywaniem czynności zawodowych. Mimo to wielu przedstawicieli obu profesji utożsamia pojęcie ochrony prawnej z immunitetem gwarantowanym sędziom i prokuratorom. Zdaje się to całkowicie błędnym podejściem, gdyż z analizy przepisów wynika, że należy rozróżnić te pojęcia, a nie rozpatrywać je jako tożsame. Ochrona prawna przysługująca adwokatom i radcom prawnym ma zapewnić im możliwość nieskrępowanego wykonywania obowiązków zawodowych, natomiast immunitet skutkuje wyłączeniem odpowiedzialności karnej.

Taka wykładnia omawianych norm prawnych została potwierdzona w orzecznictwie sądów powszechnych. Stoją one na stanowisku, że nie można uznać za słuszną argumentacji, iż do popełnienia wykroczenia doszło w związku z pełnieniem czynności zawodowych, gdyż ochrona prawna przewidziana w art. 7 ust. 1 ustawy pr. adw. oraz art. 12 u.r.p. ma na celu ochronę prawidłowego wykonywania zawodu, a nie ochronę adwokatów lub radców prawnych przed odpowiedzialnością za popeł-

nione wykroczenia. Co więcej, sądy podkreślają, że przedstawiona linia orzecznicza wynika z troski o bezpieczeństwo publiczne, gdyby bowiem przyjąć, że wszystkim adwokatom i radcom prawnym przysługuje ochrona prawna w przypadku popełnienia przez nich wykroczenia drogowego, liczba zdarzeń drogowych znacznie by wzrosła, co stwarzałoby realne zagrożenie dla bezpieczeństwa ruchu drogowego i tym samym godziło w bezpieczeństwo publiczne.

Bibliografia

Literatura

- Bosek L. W.: *Konstytucja RP. T. 2: Komentarz do art. 87–243*. Red. M. Safjan, L. Bosek. Warszawa 2016.
- Cieślak M.: *Zagadnienie immunitetu adwokackiego*. „Palestra” 1963, nr 7/8.
- Gawryluk M.: *Prawo o adwokaturze. Komentarz*. Warszawa 2012.
- Grzegorzczak T., Tylman J.: *Polskie postępowanie karne*. Wyd. 9. Warszawa 2014.
- Janeczek T., Roch A.: *Odpowiedzialność służbowa i dyscyplinarna prokuratorów w świetle Prawa o prokuraturze*. „Prokuratura i Prawo” 2017, nr 3.
- Janusz-Pohl B.: *Immunitety w polskim postępowaniu karnym*. Warszawa 2009.
- Kołecki B. W.: I. Hajduk-Hawrylak, B. Kołecki, A. Wlekleńska: *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*. Wyd. 3. Warszawa 2018 [Legalis].
- Logika dla prawników. Słownik encyklopedyczny*. Red. A. Malinowski. Wyd. 2. Warszawa 2012.
- Mistyga M.: *Immunitet sędziowski w sprawach karnych na tle procesu delegitymizacji Izby Dyscyplinarnej Sądu Najwyższego*. „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2020, nr 4.
- Piech M.: *Ochrona prawna adwokatów – analiza dogmatyczna art. 7 ust. 1 ustawy – Prawo o adwokaturze*. „Palestra” 2021, nr 5.
- Scheffler T. W.: *Ustawa o radcach prawnych. Komentarz*. Red. T. Scheffler. Wyd. 2. Warszawa 2022 [Legalis].
- Skretowicz E.: *Kilka uwag o immunitacie prokuratorskim*. „Przegląd Sądowy” 1993, nr 2.
- Słownik języka polskiego*. Red. W. Doroszewski. Warszawa 1958–1962. <https://sjp.pwn.pl/doroszewski> [dostęp: 14.05.2023].
- Trela J. W.: *Prawo o adwokaturze. Komentarz*. Red. P. Kruszyński. Warszawa 2016 [LEX].
- Wolter W., Lipczyńska M.: *Elementy logiki. Wykład dla prawników*. Wyd. 2. Warszawa–Wrocław 1976.
- Wróblewski J.: *Sądowe stosowanie prawa*. Wyd. 2. Warszawa 1988.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483.

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22 października 2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności. Dz. Urz. UE L 294/1 z dnia 6 listopada 2013 r.
- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. – Kodeks wykroczeń. Dz.U. 1971, nr 12, poz. 114.
- Ustawa z dnia 26 maja 1982 r. – Prawo o adwokaturze. Dz.U. 1982, nr 16, poz. 124.
- Ustawa z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych. Dz.U. 1982, nr 19, poz. 145.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. Dz.U. 1997, nr 88, poz. 533.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych. Dz.U. 2001, nr 98, poz. 1070.
- Ustawa z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o prokuraturze, ustawy o wykonywaniu mandatu posła i senatora, ustawy o ochronie danych osobowych, ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu, ustawy o Rzeczniku Praw Dziecka oraz ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych. Dz.U. 2015, poz. 1309.
- Ustawa z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze. Dz.U. 2016, poz. 177.
- Ustawa z dnia 11 maja 2017 r. o zmianie ustawy o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw. Dz.U. 2017, poz. 1139.

Orzecznictwo*

- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2014 r. II CSK 407/13. <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia3/II%20CSK%20407-13-1.pdf>.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2005 r. SNO 44/05. <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia1/SNO%2044-05.pdf>.
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 marca 2011 r. I KZP 31/10. OSNKW 2011, nr 3, poz. 23.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 września 2001 r. SK 17/00. OTK 2001, nr 6, poz. 165.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 kwietnia 2015 r. P 31/12. Dz.U. 2015, poz. 509.
- Wyrok Sądu Okręgowego w Bydgoszczy, IV Wydział Karny Odwoławczy z dnia 18 czerwca 2015 r. IV Ka 457/15. [https://orzeczenia.bydgoszcz.so.gov.pl/details/\\$N/151005000002006_IV_Ka_000457_2015_Uz_2015-06-18_001](https://orzeczenia.bydgoszcz.so.gov.pl/details/$N/151005000002006_IV_Ka_000457_2015_Uz_2015-06-18_001).
- Wyrok Sądu Okręgowego Warszawa-Praga w Warszawie, VI Wydział Karny Odwoławczy z dnia 20 marca 2017 r. VI Ka 1658/16. [https://orzeczenia.warszawapraga.so.gov.pl/details/\\$N/154510000003006_VI_Ka_001658_2016_Uz_2017-03-22_001](https://orzeczenia.warszawapraga.so.gov.pl/details/$N/154510000003006_VI_Ka_001658_2016_Uz_2017-03-22_001).

* Dostęp do wszystkich orzeczeń potwierdzono 14.05.2023.

Wyrok Sądu Rejonowego w Świeciu, II Wydział Karny z dnia 8 października 2015 r. II W 456/15. II W 456/15. [https://orzeczenia.swiecie.sr.gov.pl/details/\\$N/151005200001006_II_W_000456_2015_Uz_2015-10-08_001](https://orzeczenia.swiecie.sr.gov.pl/details/$N/151005200001006_II_W_000456_2015_Uz_2015-10-08_001).

Wyrok Sądu Rejonowego dla m. st. Warszawy w Warszawie, V Wydział Karny z dnia 26 kwietnia 2018 r. V W 342/17. [https://orzeczenia.ms.gov.pl/details/\\$N/154505250002506_V_W_000342_2017_Uz_2018-04-26_001](https://orzeczenia.ms.gov.pl/details/$N/154505250002506_V_W_000342_2017_Uz_2018-04-26_001).